MÜHF-HAD Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi • Cilt 31, Sayı 1, Haziran 2025, ISSN: 2529-0142, ss. 629-639 • DOI:10.33433/maruhad.1708780

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

2024/825 Sayılı Yeşil Tüketici Direktifinin Yeşil Yıkamayla Mücadele Kapsamında Değerlendirmesi

A Legal Assessment of Directive (EU) 2024/825 within the Framework of Measures Against Greenwashing

Sami KOCABIYIK*, Enes T. BAŞER**

ÖZ

2024/825 sayılı Yeşil Dönüşüm Kapsamında Daha İyi Bilgilendirme ve Haksız Rekabet Uygulamalarına Karşı Tüketicilerin Güçlendirilmesi Direktifi, 2005/29 sayılı Ticari Uygulamalarda Haksız Rekabetle Mücadele Direktifinde birtakım değişiklikler yaparak öğretide yeşil yıkama olarak adlandırılan haksız eyleme karşı mücadele yöntemleri ve hukuki imkanlar sunmaktadır. Çalışmamızda 2024/825 sayılı Direktifin getirdiği yenilikler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Yıkama, AB Hukuku, Haksız Rekabet.

ABSTRACT

Directive (EU) 2024/825 on Empowering Consumers for the Green Transition through Better Protection against Unfair Practices and Better Information, introduces several measures and legal mechanisms to combat the unfair practice commonly referred to in the doctrine as 'greenwashing', by amending Directive 2005/29/EC concerning unfair business-to-consumer commercial practices. This study examines the novelties introduced by Directive 2024/825.

Keywords: Greenwashing, EU Law, Unfair Competition.

* Doç. Dr., Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Ana Bilim Dalı, 1samikocabiyik@gmail.com ORCID: 0000-0003-4194-0093.

** Araştırma Görevlisi, Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Ana Bilim Dalı, baser.talha@outlook.com ORCID: 0009-0008-8822-9913.

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Sami KOCABIYIK

E-posta/E-mail: 1samikocabiyik@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 29.05.2025 **Kabul Tarihi/Accepted:** 21.06.2025

How to cite this article/Atıf için: Sami Kocabıyık ve Enes T. Başer, '2024/825 Sayılı Yeşil Tüketici Direktifinin Yeşil Yıkamayla Mücadele Kapsamında Değerlendirmesi' (2025) 31 (1) Prof. Dr. Havva Güzin Üçışık'a Armağan Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 629-639. DOI: 10.33433/maruhad.1708780.

I. GİRİŞ

İklim kriziyle mücadele, tüketiciler başta olmak üzere iş ilişkilerinin tüm taraflarında çevresel hassasiyetlerin doğmasını sağlamıştır. Bu hassasiyetler kural olarak ticaret hukukunun konusu değildir. Ancak çevresel hassasiyetlerin istismarı ve sömürülmesi yoluyla avantaj elde etmek doğrudan ticaret hukukunun alanına girer. Zira böyle bir davranış piyasa aktörlerinin tümüne karşı haksız rekabete sebebiyet verir. Yeşil yıkama başlığı altında kümelenen bu tarz davranışları engellemek ve piyasadaki dürüst ve bozulmamış rekabet yapısını koruyabilmek için Avrupa Birliği'nde 2024/825 sayılı Yeşil Dönüşüm Kapsamında Daha İyi Bilgilendirme ve Haksız Rekabet Uygulamalarına Karşı Tüketicilerin Güçlendirilmesi Direktifi ("Yeşil Tüketici Direktifi") yürürlüğe konulmuştur[1]. Çalışmamızda uluslararası iklim kriziyle mücadele kapsamında Yeşil Tüketici Direktifi'nin haksız rekabete odaklanan kısmı incelenecektir.

II. İKLİM KRİZİYLE MÜCADELEYE İLİŞKİN ULUSLARARASI ARKA PLAN

Ticari faaliyetler sonucu oluşan çevresel atıkların sayısında sanayileşmeye bağlı eksponansiyel bir artış yaşanması iklim krizine sebebiyet vermiştir. Bu krizle mücadelede ulusal düzenlemelerin yetersiz kalması insanlığı beraber hareket etmeye zorlamakta, bu beraberlik ise uluslararası antlaşmalarda somutlaşmaktadır.

İklim krizi ve çevreyi koruma konulu pek çok uluslararası antlaşma bulunmakla birlikte bunlardan öne çıkanlar BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi *("Çerçeve Sözleşme")* ile Kyoto ve Paris Protokolleridir[2]. Çerçeve Sözleşme hukuki bağlayıcılığı olmayan, genel strateji ve eylem planı niteliğinde hükümler içermekteyken Kyoto ve Paris Protokolleri, Çerçeve Sözleşmenin uygulanmasını sağlamak amacıyla hazırlanan ve hukuki bağlayıcılığı olan sözleşmelerdir[3].

Kyoto Protokolü 2005 yılından 2020 yılına kadar uygulanmış olmasına karşın başarılı olamamıştır[4]. Zira iklim kriziyle mücadelede en önemli husus karbon emisyonunun azaltımı olup bu yönde atılacak adımlar devletlere ve sektör oyuncularına çok ciddi ilave maliyetler getirmekte, dahası bunu bir kısım akit taraflar yaparken diğer tarafların yapmaması iklim kriziyle mücadele eden devlet ve sektör oyuncuları aleyhine rekabet dezavantajı yaratmaktadır. Kyoto Protokolünde *gelişmiş devletlere,* karbon salınımı ve tarihsel sorumluluğunun daha fazla olduğundan hareketle birtakım yükümlülükler yüklenmesine karşın diğer devletler için bu denli yükümlülükler öngörülmemiş,

1 Directive (EU) 2024/825 Of The European Parliament And Of The Council Of 28 February 2024 Amending Directives 2005/29/EC And 2011/83/EU As Regards Empowering Consumers For The Green Transition Through Better Protection Against Unfair Practices And Through Better Information [2024] OJ L2024/825.

2 United Nations Framework Convention on Climate Change, 'Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change' (United Nations Climate Change) < https://unfccc.int/documents/2409> accessed 01.03.2025; United Nations, 'Paris Agreement' (United Nations Climate Change, 2015) < https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf> accessed 01.03.2025

3 Ahmet M. Güneş, *Çevre Hukuku* (5. Baskı, Adalet Yayınevi 2023) 329.

4 Christopher Napoli, 'Understanding Kyoto's Failure' (2012) 32(2) The SAIS Review of International Affairs 183, 183 ff.

bu durum başta ABD olmak üzere gelişmiş devletlerin Çin veya Hindistan gibi gelişmekte olan devletler karşısında geriye düşme endişesine kapılmasına ve Protokolü uygulamamasına sebep olmuştur. Bunun üzerine Protokol'de revize yapılması gündeme gelmiş ve 2020 yılından yürürlüğe girmek üzere Paris Protokolü kaleme alınmıştır. Ülkemizin 10.10.2021 tarihinde taraf olduğu[5] Paris Protokolü, Kyoto Protokolünü yürürlükten kaldırıp iklim krizi ile mücadele ve en çok da karbon emisyonlarının azaltımı hususunda gelişmiş ve esnek bir iş birliği modeli getirmiştir[6].

III. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE İKLİM KRİZİYLE MÜCADELE

Avrupa Birliği ("AB"), 11.04.2016 tarihinde Paris Sözleşmesini imzalamış, 05.10.2016 tarihinde resmen taraf olmuştur[7]. Paris Sözleşmesinden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmek üzere pek çok mevzuatta değişiklik çalışmaları yürüten AB Komisyonu, 11.12.2019 tarihinde çeşitli kurumlara gönderdiği manifestoyla Tek Pazar antlaşmasından bu yana Avrupa tarihinin en kapsamlı projesini başlatmış ve Avrupa Yeşil Mutabakatı programını ilan etmiştir[8]. Yeşil Mutabakat programıyla amaçlanan Avrupa'nın 2050 yılına kadar her sektörü kapsayan kuşatıcı bir strateji kapsamında sürdürülebilir büyümesi ve ilk iklim-nötr kıta olmasıdır[9]. Bu kapsamda Avrupa'daki bütün sektör ve ekonomik kurumların yeşil dönüşümle yeniden yapılandırılması ve Avrupa dışındaki iş ortaklarının da bu dönüşüme uyum sağlaması beklenmektedir.

Yeşil Mutabakatın temel yapı taşlarından birisi Döngüsel Ekonomi Aksiyon Planıdır[10]. Bu plan ile ticaret konusu ürünlerin sürdürülebilir hale getirilmesi, tüketici haklarının güçlendirilmesi, kimi kimyasalların ürünlerde kullanımının önüne geçilmesi gibi hususların yanı sıra *yeşil yıkamayla* mücadele de amaçlanmaktadır[11].

5 Paris Anlaşmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Kanun Numarası: 7335, Kabul Tarihi: 06.10.2021, RG 08.10.2021/31621.

6 Ezgi Ediboğlu, 'The Paris Agreement: Effectiveness Analysis of the new UN Climate Change Regime' (2017) 17 (164) University College Dublin Review 164, 176 ff.; Güneş (n 3) 330 ; TC Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 'Paris Protokolü' *(İklim Değişikliği Başkanlığı Web Sitesi)* <https://iklim.gov.tr/paris-anlasmasi-i-34> Erişim Tarihi: 01.03.2025.; TC Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 'Kyoto Protokolü' *(İklim Değişikliği Başkanlığı Web Sitesi)* <https://iklim.gov.tr/kyoto-protokolu-i-35#:~:text=Kyoto%20Protokol%C3%BC%2C%20Ek%2DI%20taraflar%C4%B1na,Taraflar%20Konferans%C4%B1'nda%20kabul%20edilmi%C5%9Ftir> Erişim Tarihi: 01.03.2025.

7 Council Decision (EU) 2016/1841 of 5 October 2016 on the conclusion, on behalf of the European Union, of the Paris Agreement adopted under the United Nations Framework Convention on Climate Change [2016] OJ L282/1.

8 Communication From The Commission To The European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions The European Green Deal [2019] COM (2019) 640 final.

9 Detaylı özet bilgi için bkz. European Commission, 'The European Green Deal: Striving to be The Firs Climate-Neutral Continent' *(European Commission Official Website)* <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en> accessed 01.03.2025; Avrupa Yeşil Mutabakat sisteminin Tek Pazar antlaşmasından bu yana girişilen en büyük AB projesi olduğuna ve ülkemizi ilgilendiren konuyla ilgili önemli noktalar için bkz. TC Ticaret Bakanlığı, 'Yeşil Mutabakat: Genel Bilgi' *(Ticaret Bakanlığı Web Sitesi)* <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/yesil-mutabakat/genel-bilgi> Erişim Tarihi: 01.03.2025.

10 Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions A New Circular Economy Action Plan For A Cleaner And More Competitive Europe [2020] COM (2019) 640 final.

11 Detaylı özet bilgi için bkz. European Commission, 'Circular Economy Action Plan' *(European Commission Official*

A. YEŞİL YIKAMA KAVRAMI VE HUKUKİ DÜZENLEMELER

İlk kez 1986'da Jay Westerveld tarafından kullanılan[12] *"yeşil yıkama"* kavramı, bir kişinin gerçeğe aykırı veya yanıltıcı nitelikte açık veya örtülü çevresel beyanda bulunma eylemi olarak tanımlanır[13]. AB Komisyonunun 2020 yılı Yeni Tüketici Ajandası ile iklim kriziyle mücadele kapsamında değerlendirilmeye başlanan bu kavram[14] 2020/852 sayılı Sürdürülebilir Yatırımları Kolaylaştırabilmek için Kavramsal Çerçeve Direktifinin ("Kavramsal Çerçeve Direktifi") 11. paragrafında ilk kez yasal bir tanıma kavuşmuştur. Kavramsal Çerçeve Direktifindeki tanım "*finansal ürünlerin, temel çevresel standartları karşılamamasına rağmen çevre dostu olduğu yönünde pazarlama yapılarak haksız rekabet avantajı elde edilmesi yönündeki uygulamalar"* şeklinde olup sınırlı bir kapsama sahiptir.

Yeşil yıkamayla mücadeleyi amaçlayan sivil toplum kuruluşları tarafından yeşil yıkamanın yedi farklı türü olduğu tespit edilmiştir. Bunlar (i) ürün veya hizmetteki çevre dostu özelliğin gereksiz yere ön plana çıkarılması, (ii) kanıtlanabilir olmayan çevresel beyanlarda bulunulması, (iii) belirsiz çevresel beyanlarda bulunulması, (iv) ürün veya hizmette bulunması zorunlu çevresel özelliklerin ayırt edici nitelikteymişçesine vurgulanması, (v) ürünün dahil olduğu kategori dikkate alındığında genel manada çevreye zararlı olmasına rağmen söz konusu ürün açısından olumlu ve doğru çevresel beyanlarda bulunulması, (vi) gerçeğe aykırı çevresel beyan bulunulması ve (vii) ürün veya hizmetin güvenilir üçüncü bir tarafça onaylandığı izlenimi yaratan herhangi bir işaret kullanılmasıdır[15].

Website) <https://environment.ec.europa.eu/strategy/circular-economy-action-plan_en> accessed 01.03.2025.

12 Eric L. Lane, 'Greenwashing 2.0' (2013) 38 (2) Columbia Journal of Environmental Law 279, 280 ff.

13 Sami Kocabıyık ve Enes T. Başer, 'Haksız Rekabet Hukuku Hükümlerinin Yeşil Yıkama Davranışı Kapsamında İncelenmesi' (2024) Terazi Hukuk Dergisi 134, 135. Benzer yönde bir tanım için bkz. Thomas M. J. Möllers, (çev. Erhan Temel) "Avrupa Yeşil Mutabakatı: Yeşil Yıkama, Bilgi Taşkınlığı ve İyi Kurumsal Vatandaş Özelliği Unutulan Yatırımcı", (2024) 73(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2119, 2141. Yazar kavramı *"şirketlerin çevre üzerindeki etkileri hakkında kamuda yanlış bir izlenim yaratmaları"* şeklinde tanımlamıştır, bkz. Işık Özer, *Anonim Şirketlerde Kurumsal Sosyal Sorumluluk* (1. Baskı, Adalet Yayınevi 2022) 108.Yazar kavramı "*bir kişi, mal veya hizmetin çevre üzerinde olumlu etkisi olduğu veya olumsuz etkisi olmadığı ya da çevreye rakiplerine nazaran daha az zarar verdiği yönündeki gerçek olmayan veya yanıltıcı nitelikteki ticari uygulamalar"* şeklinde tanımlamıştır, bkz. Johannes Schwarzbauer, 'Die lauterkeitsrechliche (Un-)Zulassigkeit von Greenwashing' (2023) 1 (22) Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht 1593,1593. Yazarlar kavramı *"bir ürün veya şirket faaliyetinin çevreye daha az zararlı olduğu yönündeki beyanlar vb."* şeklinde tanımlamıştır, bkz. Susie Ekstrand and Kristine Lilholt Nillsson, 'Greenwashing?' (2011) 6(3) European Food and Feed Law Review 167,169. Yazarlar kavramı, *"farklı şekillerde gerçekleştirilen yanıltıcı çevresel iletişimi kapsayan şemsiye kavram"* olarak tanımlamıştır, bkz. Amanda Shanor and Sarah E. Light, 'Greenwashing and the First Amendment' (2022) 122(7) Columbia Law Review 2033, 2043. Cambrige Sözlüğünde ve The Economist dergisinde yeşil yıkama kavramı *"bir işletmenin, yanıltıcı veya aldatıcı şekilde, çevreye karşı olduğundan daha sorumlu/duyarlı görünmesi"* şeklinde tanımlamıştır, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/greenwashing> ve < https://impact.economist.com/sustainability/social-sustainability/greenwashing?utm_medium=cpc.adword.pd&utm_source=google&ppccampaignID=181.517.38051&ppcadID=&utm_campaign=a.22brand_pmax&utm_content=conversion.direct-response.anonymous&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwxeyxBhC7ARIsAC7dS39BM25b2Un_1H-fYaiKa3BidHL8bOrsS5rD0Qv60ZAt_KGzSteQSNcaArI2EALw_wcB&gclsrc=aw.ds> accessed 01.03.2025.

14 Ajanda da yeşil yıkama "*bir ürün veya işletmenin gerçeğe aykırı şekilde daha çevreci olduğu izlenimi yaratan doğru olmayan, yanıltıcı veya kafa karıştırıcı bilgi sunulması"* şeklinde tanımlanmıştır, bkz. Communication From The Commission To The European Parliament And The Council New Consumer Agenda Strengthening Consumer Resilience For Sustainable Recovery [2020] COM (2020) 696 final.

15 TerraChoice, 'The Six Sins of Greenwashin: A Study of Environmental Claims in North American Consumer Markets' *(Perma.cc 2007)* <Perma | sustainability.usask.ca> ve TerraChoice, 'The Sins of Greenwashing Home and Family Edition' *(Perma.cc 2010)* <Perma | faculty.wwu.edu> accessed 01.03.2025. Bir başka çalışmada ise yeşil yıkamanın

Yeşil yıkama, çevreye duyarlı kişilerin iyi niyetlerini istismar ederek iklim kriziyle mücadeleye yapısal bir zarar vermenin yanı sıra piyasa aktörleri arasındaki rekabet ortamının bozulmasına da neden olmaktadır. Dolayısıyla gerek özel gerek kamusal çıkarların korunması bakımından yeşil yıkamayla mücadele iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında değerlendirilmektedir.

Yeşil yıkamayla mücadele kapsamında önem arz eden düzenlemeler 06.03.2024 yürürlük tarihli 2024/825 sayılı Yeşil Tüketici Direktifi[16] ile henüz teklif aşamasında olan 2023/0085 teklif sayılı Açık Çevresel İddiaların Doğrulanması ve İletişimi Hakkında Direktif veya bilinen ismiyle Çevresel İddialar Direktifidir[17].

Yeşil Tüketici Direktifi, yeni ve müstakil bir düzen getirmekten ziyade 2005/29 sayılı Haksız Ticari Uygulamalar Direktifi[18] ve 2011/83 sayılı Tüketici Hakları Direktifinde[19] yeşil yıkama ve planlı eskitmeyle mücadele kapsamında birtakım önemli değişikler yapılmasını öngörmektedir[20].

Çevresel İddialar Direktifi ise müstakil bir düzenleme olup yeşil yıkama ile mücadelede yaptırımlar da dahil olmak üzere asıl mevzuat olması hedefiyle hazırlanmıştır. Çevresel İddialar Direktifi henüz taslak ve inceleme aşamasında olduğundan çalışmamız kapsamında yalnızca Yeşil Tüketici Direktifi ele alınacaktır.

B. YEŞİL TÜKETİCİ DİREKTİFİ'NİN GETİRDİĞİ YENİ SİSTEM

Yeşil Tüketici Direktifi, Haksız Ticari Uygulamalar Direktifine *çevresel iddia*, *genel çevresel iddia*, *sürdürülebilirlik etiketi* ve *sertifikasyon şeması* gibi kavram ve kurumlar kazandırmıştır.

dokuz türünden bahsedilmiştir. Bunlar, (1) Süslü, soyut bir dil, (2) Çevreyi Kirleten Firmaların Temiz Uygulamaları, (3) Boyama Uygulamaları, (4) Asılsız İddialar, (5) Sınıfının En İyisi, (6) İnandırıcı Olmayan Karmaşık İfadeler, (7) Fikir Verici İfadeler, (8) Kanıtsız İfadeler, (9) Hayali Beyan. Detaylı bilgi için bkz. Kıvanç Demirci, 'Sürdürülebilir Geleceğin Önündeki Tehdit: Yeşil Boyama (Greenwashing) Türkiye Kentleri Üzerinde Bir Değerlendirme' (2021) 3(2) Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi 34, 42.

16 Directive (EU) 2024/825 Of The European Parliament And Of The Council Of 28 February 2024 Amending Directives 2005/29/EC And 2011/83/EU As Regards Empowering Consumers For The Green Transition Through Better Protection Against Unfair Practices And Through Better Information [2024] OJ L2024/825.

17 Proposal for A Directive Of The European Parliament And Of The Council on substantiation and communication of explicit environmental claims (Green Claims Directive) [2023] COM (2023) 166 final.

18 Directive 2005/29/EC Of The European Parliament And Of The Council of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) No 2006/2004 of the European Parliament and of the Council [2005] OJ L149.

19 Directive 2011/83/EU Of The European Parliament And Of The Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council [2011] OJ L304/64.

20 Konu kapsamında kalmadığından planlı eskitmeyle mücadeleye ilişkin inceleme yapılmayacak olup Yeşil Tüketici Direktifini planlı eskitmeyle mücadele kapsamında inceleyen bir eser için bkz. Başak Şit İmamoğlu, 'Haksız Rekabet Perspektifinden Avrupa Birliği Hukukunda Planlı Eskitme ile Mücadelede Yeni Gelişmeler' (2022) 28 (3) BATIDER 437, 460.

Yeşil Tüketici Direktifi m.1/1-(b) bendine göre *çevresel iddia*, bir ürünün, ürün kategorisinin, markanın veya satıcının çevreye olumlu etkisi olduğunu, olumsuz etkisinin olmadığını, diğer ürün, ürün kategorisi, marka veya satıcıdan daha az olumsuz etkisi olduğunu veya bunların çevreye olan etkisinin zamanla iyileştiğini iddia veya ima eden, hukuken kullanılması zorunlu olmayan etiket, marka, işletme veya ürün adı gibi metin, resim, grafik veya semboller dahil ticari iletişim kapsamındaki her türlü mesaj veya temsili ifade eder. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ve Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliğine dayanılarak Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 13.12.2022 tarihli 328 sayılı Reklam Kurulu kararı ile yürürlüğe konulan Çevreye İlişkin Beyanlar Hakkında Kılavuz'da *çevresel beyan* kavramı "*Ticari reklam veya ticari uygulama kapsamında bir mal veya hizmetin bileşen, üretimi, piyasaya arz süreci, kullanımı veya bertaraf edilme süreci ile ilgili olarak çevresel fayda sağladığına veya çevreye olumsuz bir etkisinin bulunmadığına ilişkin ibare veya görsel*" şeklinde tanımlanmış olup Yeşil Tüketici Direktifi'ndeki *çevresel iddia* kavramına oldukça benzemektedir.

Çevreye İlişkin Beyanlar Hakkında Kılavuz'da tanımlanmayan ancak m.5/4'ün yorumuyla çıkarılabilen *genel çevresel iddia* kavramı ise Yeşil Tüketici Direktifi'ne göre sesli-görsel medya da dahil olmak üzere yayımlandığı mecrada iddiaları net ve anlaşılır şekilde somutlaştırılmamış, sürdürülebilirlik etiketinde yer almayan, yazılı veya sözlü olarak ifade edilebilen her türlü çevresel iddiayı ifade eder. *Genel çevresel iddia,* alelade ve taşıdığı iddialar kanıtlanabilir nitelikte olmayan çevresel iddiaya karşılık gelmektedir. *Genel çevresel iddia*, Yeşil Tüketici Direktifi'nde atıf yapılan *tanınmış mükemmel çevresel performansı* karşılamıyorsa yanıltıcılık sebebiyle hukuka aykırı olacaktır[21]. Kısaca örneklendirecek olursak, AB üyesi bir ülkede "çevre dostu" ifadesinin kullanılabilmesi için belli kriterler öngörülmüş *(tanınmış mükemmel çevresel performansı)* ve bu kriterleri karşılaması dolayısıyla piyasa aktörü ürününün üzerine *"çevre dostu"* ifadesini yerleştirdiyse hukuka aykırılık meydana gelmez. Zira tüketiciler için *"çevre dostu"* ifadesi artık somut ve neyi ifade ettiği belirgindir. Ancak AB üyesi ülkede *"çevre dostu"* ifadesinin kullanımı için herhangi bir kriter öngörülmemiş ve piyasa aktörü ürünü üzerinde *"çevre dostu"* ifadesini kullanmışsa artık hukuka aykırılıktan bahsedilecektir. Zira ifade oldukça soyut ve belirsiz olup tüketicilerin çevresel hassasiyetlerini istismar etmektedir.

Sürdürülebilirlik etiketi ve *sertifikasyon şeması* kavramlarını tanımlamaya geçmeden önce Yeşil Tüketici Direktifi'nin getirdiği ve AB ülkelerinde yeknesaklık sağlamayı amaçlayan üçlü sistemden bahsetmek gerekir[22]. Şöyle ki Yeşil Tüketici Direktifi, şema sahibi, satıcı ve gözlemciden oluşan üç taraflı yeni bir sistem öngörmektedir. Bu sisteme göre özel veya kamusal nitelikteki *şema sahibi*, üçüncü bir tarafça bir ürünün, sürecin veya işletmenin belirli gereksinimleri sağladığını doğrulayan kamuya açık bir *sertifikasyon şeması* oluşturur ve bu şemadaki kriterleri sağlayan ürün, süreç veya işletmelere kendi oluşturduğu *sürdürülebilirlik etiketini* kullanma hakkı tanır. *Sürdürülebilirlik etiketini* kullanan satıcının *sertifikasyon şemasındaki* kriterleri gerçekten sağlayıp sağlamadığı ise yetkin ve şema sahibi ile satıcıdan bağımsız olduğu uluslararası standartlarca belirlenen üçüncü bir

21 Schwarzbauer (n 13) 1598; Ekstrand and Nillsson (n 13) 169.

22 Halihazırda 100'den fazla ihtiyari çevresel etiketin kullanıldığı AB'deki etiket kargaşası hakkında açıklamalar için bkz. Evren Sapmaz Veral, 'Yeşil Yıkama ile Mücadele: Avrupa Birliği'nde Yeşil İddiaların Doğrulanması Girişimi' (2022) 33 (124) Sayıştay Dergisi 101, 112.

tarafça objektif bir şekilde gözlemlenir. Dolayısıyla bu sistemde tüketici ürün, süreç veya işletme üzerinde sürdürülebilirlik etiketini gördüğü zaman satıcının ilgili sertifikasyon şemasındaki kriterleri karşıladığını ve çevresel beyanın gerçek olduğunu anlayacaktır. Sistem ile amaçlanan çevre dostu algısı yaratan ama tam olarak neyi ifade ettiği belirsiz etiketlerin, amblemlerin, işaretlerin vs. kullanılmasını engellemektir.

Açıklamalarımızla daha anlaşılabilir kılmaya çalıştığımız sürdürülebilirlik etiketi, Yeşil Tüketici Direktifi'nde "*hukuken kullanımı zorunlu etiketler dışında kalan ve bir ürünü, süreci veya işletmeyi çevresel veya sosyal özelliklerine atıfta bulunarak ayırt etmeyi veya teşvik etmeyi amaçlayan, özel veya kamusal nitelikte olan, ihtiyari olarak kullanılan, herhangi bir kalite veya benzeri işaret*" şeklinde; sertifikasyon şeması ise *"üçüncü bir tarafça bir ürünün, sürecin veya işletmenin belirli gereksinimleri sağladığını doğrulayan ve buna uygun sürdürülebilirlik etiketinin kullanımına olanak tanıyan doğrulama şeması"* şeklinde tanımlanmıştır.

Yeşil Tüketici Direktifi'nde ayrıca sertifikasyon şemasının kamuya açık olması gerektiği ve şu kriterleri sağlaması gerektiği açıkça düzenlenmiştir*: "(i) şema, şema gereksinimlerini yerine getirmeye istekli ve ehil tüm satıcılara açık, şeffaf, adil ve ayrımcılık yapmayan şartlar altında sunulur; (ii) şema gereksinimleri, şema sahibi tarafından ilgili konunun uzman ve paydaşlarına danışılarak geliştirilir; (iii) gereksinimlere uyulmaması durumunda, satıcının sürdürülebilirlik etiketini kullanma hakkının geçici olarak durdurulması veya kaldırılması dahil uygulanacak olan yaptırımlar şemada düzenlenir; (iv) satıcının şema gereksinimlerine uyup uymadığı, yetkin ve şama sahibi ile satıcıdan bağımsız olduğu uluslararası standartlarca belirlenen üçüncü bir tarafça objektif olarak gözlemlenir."*

Bu noktada önemle belirtmek gerekir ki sürdürülebilirlik etiketlerinin kullanılması isteğe bağlıdır[23]. Dolayısıyla her satıcının bu üç taraflı sisteme girmesi gerekmez. Türk hukukunda Çevre Etiketi Yönetmeliği'nde benimsenmiş olan sistem[24] de esas itibariyle AB düzenlemesine oldukça benzerlik göstermekte ve ihtiyari nitelik arz etmektedir. Temel farklılıklar Çevre Etiketi Yönetmeliği'nde öngörülen sistemde etiket sahibi ile satıcının aynı olması ve kullanılacak etiketin uygunluğunu denetleme makamının Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olmasıdır. Dolayısıyla Yönetmelik ile getirilen sistemde üçüncü bir taraftan bahsedilmez. Yeşil Tüketici Direktifi'nde ise şema sahibinin belirlediği kriterlere uyulup uyulmadığını denetleyen üçüncü bir taraf vardır. Bunun kanımızca en önemli sonucu üçüncü kişilerin hukuka aykırılıkları (yeşil yıkamaya göz yumması vb.) sonucunda meydana gelecek zarardan sorumlu tutulabilmesidir.

Yeşil Tüketici Direktifi'nin Haksız Rekabet Direktifi'nde yaptığı değişiklikler yukarıda saydıklarımızdan ibaret değildir. Haksız Rekabet Direktifi m.6 ve m.7'ye birtakım eklemelerde bulunulmuş, *per se* haksız rekabet oluşturan ticari uygulamaların sayıldığı Haksız Rekabet Direktifi Ek I değiştirilmiştir.

23 Çevresel etiket kullanımının yabancı hukuklarda genel olarak gönüllülük esasına bağlı olduğuna ilişkin değerlendirmeler için bkz. Özer (n 13) 272.

24 Çevre etiketi sistemi ve şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluğu ilişkisine dair bkz. Özer (n 13) 288.

C. HAKSIZ REKABET DİREKTİFİ'NİN 6. MADDESİNE YAPILAN EKLEMELER

Haksız Rekabet Direktifi'nin 6. maddesinin ilk fıkrasında, yanlış bir bilgi içermesi sebebiyle gerçeğe aykırı olan veya fıkranın *devam eden bentlerinde sayılan* konularla ilgili doğru bilgi içermesine rağmen genel sunum dahil herhangi bir şekilde ortalama tüketiciyi aldatan veya aldatması muhtemel olan ve her iki durumda da tüketicinin almayacağı bir karar almasına neden olan ya da neden olması muhtemel ticari uygulamaların haksız rekabet teşkil edeceği düzenlenmiştir.

Yeşil Tüketici Direktifi, işbu fıkranın (b) bendine ürünün *çevresel ve sosyal özellikleri* ile *tamir edilebilirlik veya geri dönüşüme uygunluk* özelliklerini eklemiştir. Bir başka ifadeyle, satıcı ürünün çevresel, sosyal, tamir edilebilirlik veya geri dönüşüme uygunluk özelliklerinden birisi hakkında yanlış bilgi vermemesine rağmen verdiği bilgi ortalama tüketiciyi yanıltacak nitelikteyse bu durumda Yeşil Tüketici Direktifi'nin getirdiği değişiklik uyarınca haksız rekabet meydana gelecektir. Örneğin yalnızca bir kısmı geri dönüştürülebilir nitelikte olan ürünün üzerine hiçbir açıklama bulunmaksızın geri dönüştürülebilir etiketi yapıştırılması ürünün tamamının geri dönüştürülebilir olduğu yönünde tüketiciyi aldatacağından bu değişiklik uyarınca haksız rekabet teşkil edecektir. Dolayısıyla Yeşil Tüketici Direktifi'nde çevresel beyanda bulunan satıcılara ek bilgilendirme yükümlülüğü yapması gerektiği düzenlenmiştir.

Haksız Rekabet Direktifi'nin 6. maddesinde yapılan bir diğer değişiklik ise ikinci fıkraya iki yeni bendin eklenmesi olmuştur. İkinci fıkra da tıpkı ilk fıkra gibi haksız rekabet fiillerinin tespitine ilişkin olup bu fıkraya göre bir ticari uygulama, kendi bağlamında, tüm özellikleri ve koşulları dikkate alındığında ortalama bir tüketicinin başka türlü almayacağı bir karar almasına neden oluyorsa veya neden olma ihtimali varsa ve fıkranın devam eden bentlerindeki unsurları içeriyorsa yanıltıcı nitelikte kabul edilir.

Yeşil Tüketici Direktifi, Haksız Rekabet Direktifi'nin 2. fıkrasına (d) ve (e) bendini eklemiştir. (d) bendi, *açık, objektif, kamuoyunca erişilebilir ve doğrulanabilir taahhütlerin düzenlendiği, ölçülebilir ve zamana bağlı hedefler ile uygulanabilmesi için gerekli kaynak ayrımı gibi yardımcı unsurlar içeren, bağımsız ve uzman üçüncü kişilerce düzenli olarak kontrol edilen ve bu kontroller neticesinde ulaşılan bulgular tüketicilerce erişilebilir olan detaylı ve gerçekçi bir uygulama planının* tüketicilerin incelemesine sunulmaksızın geleceğe ilişkin çevresel iddialarda bulunulmasını; (e) bendi ise ürün veya ticari faaliyetin özelliklerinden kaynaklanmayan ve ilgisiz şekilde tüketicilere fayda sağlanacağı belirtilen reklamlar yapılmasını haksız rekabet saymıştır.

D. HAKSIZ REKABET DİREKTİFİ'NİN 7. MADDESİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Haksız Rekabet Direktifi'nin 7. maddesinde satıcının bilgilendirme yükümlülüğü düzenlenmektedir. Bu maddede, tüketicilere, bilinçli bir karar alması için ihtiyaç duyduğu *önemli bilgilerin* verilmemesi ve bu sebeple tüketicilerin normalde almayacağı bir karar almasına neden olunması ya da neden olunması ihtimalinin meydana gelmesi yanıltıcı ticari uygulama sayılmıştır.

Yeşil Tüketici Direktifi m.3 ile Haksız Rekabet Direktifi m.7'ye *karşılaştırmalı bir şekilde çevresel beyanda* bulunulması durumunda *karşılaştırma yöntemi*, *karşılaştırılan ürünler* ve bu *ürünlerin tedarikçilerine ilişkin bilgiler* ile bu *bilgileri güncel tutmak için alınan önlemlerin per se* önemli bilgi niteliğinde olduğu eklenmiştir[25].

Eklenen fıkraya göre bir satıcı ürünün pazarlamasında çevresel bir özelliğini karşılaştırma yaparak öne çıkarıyor ancak bu çevresel özelliği destekleyici veriler sunmuyorsa haksız rekabet meydana gelir. Örneğin satıcı ürünün muadillerine göre %20 daha iyi enerji tasarrufu sağladığını belirtmesine rağmen karşılaştırmaya konu ürün, tedarikçisi, karşılaştırma yöntemi, karşılaştırılan ürünün tedarikçisi ve ölçüm yöntemleri hakkında bilgi vermezse haksız rekabetin meydana geldiğinden bahsedilebilecektir.

Öğretide, tüm satıcılara karşılaştırmalı çevresel beyanda bulunmaları halinde ek bilgilendirme yükümlülüğü yüklemenin verimliliği ve isabetliliğine ilişkin birtakım eleştiriler mevcuttur. Şöyle ki ayrım yapılmaksızın tüm satıcılara karşılaştırmalı çevresel beyanda bulunmaları halinde ek bilgilendirme yükümlülüğü yüklenmesinin olumsuz anlamda tüketicileri bilgiye boğacağı ve bir noktadan sonra kontrol edilmesi gereken çok fazla bilgi olacağından tüketicilerin çevresel bilgileri dikkate almayacağı eleştirileri yapılmaktadır[26]. Kanımızca da haklılık payı olan bu eleştiri dikkate alınarak bilgilendirme yükümlülüğünün *karşılaştırmalı çevresel beyan* kıstasından çıkarılarak *şirket veya ürün* kıstası dikkate alınarak düzenlenmesi düşünülebilir.

E. HAKSIZ REKABET DİREKTİFİ EK-1'DE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Haksız Rekabet Direktifi Ek-1'de *per se* haksız rekabet teşkil edecek ticari uygulamalar sayılmıştır. Ek-1'de sayılan ticari uygulamaların varlığı halinde gerçeğe aykırılık, yanıltıcı nitelik, tüketicinin normalde vermeyeceği bir karar vermesi veya bu ihtimalin meydana gelmesi gibi koşulların varlığı aranmaksızın haksız rekabetin meydana geldiğinden bahsedilir[27]. Dolayısıyla Ek-1'de sayılan ticari uygulamalar oldukça önemlidir.

Yeşil Tüketici Direktifi'nin yeşil yıkamaya ilişkin olarak Haksız Rekabet Direktifi Ek-1'e getirdiği yeni ticari uygulamalar "*2a. kamu kurumları tarafından oluşturulmayan veya bir sertifikasyon şemasına dayanamayan sürdürülebilirlik etiketi kullanmak*", "*4a. satıcının üstün çevresel performans gösteremediğine ilişkin genel çevresel iddialarda bulunmak*"[28], "*4b. Ürünün yalnızca belirli bir yönü veya tacirin işinin belirli bir faaliyeti ile ilgili olduğu halde, tüm ürün veya iş hakkında çevresel iddiada bulunmak*", "*4c. Sera gazı emisyonlarının dengelenmesine dayalı olarak, bir ürünün sera*

25 Madde metninin çevirisi şöyledir: "*Bir satıcı, tüketiciye, ürünleri karşılaştıran ve ürünlerin veya tedarikçilerin, çevresel veya sosyal özellikleri ya da dayanıklılık, tamir edilebilirlik veya geri dönüşüme uygunluk gibi döngüsel özellikleri hakkında bilgi sağlayan bir hizmet sunarsa karşılaştırmanın yöntemi, karşılaştırılan ürünler, bu ürünlerin tedarikçileri ve bu bilgileri güncel tutmak için alınan önlemler önemli bilgi olarak kabul edilir*".

26 Schwarzbauer (n 13) 1598; Ekstrand and Nillsson (n 13) 172.

27 Martin Senftleben, 'Protection Against Unfair Competition in European Union: From Divergent National Approaches to Harmonized Rules on Search Result Rankings, Influencers and Greenwashing' (2019) 19(2) Journal of Intellectual Property Law & Practice 149, 154.

28 Bu maddenin anlaşılmaz olduğuna ilişkin bizim de katıldığımız eleştiri için bkz. Schwarzbauer (n 13) 1598.

gazı emisyonları açısından çevre üzerinde nötr, azaltılmış veya olumlu bir etkiye sahip olduğunu iddia etmek", "*10a. Ortak Pazardaki ilgili kategorideki tüm ürünlerde hukuken bulunması gereken özelliklerin tacirin teklifinde ayırt edici özellik olarak sunması.*" şeklindedir.

Bu maddelerde sayılanlar zaten ilk bakışta yeşil yıkama teşkil edeceği anlaşılan ve sıklıkla karşılaşılan örnekler olup açıklık ve AB üyesi ülkeler arasında düzen sağlamak için kaleme alınmış, önemli bir değişiklik getirmemişlerdir.

IV. SONUÇ

Yeşil Tüketici Direktifi, Haksız Rekabet Direktifi'ne getirdiği yeniliklerle yeşil yıkama kavramı ve uygulamalarını hukuki bir düzenlemeye ve tanıma kavuşturmuştur. Yalnızca bu husus dahi uygulamayı yönlendirmesi ve yeknesaklık oluşturması bakımından kıymetlidir. Kanımızca Yeşil Tüketici Direktifi ile getirilen en önemli yenilik *sertifikasyon şeması* ve *sürdürülebilirlik etiketine* ilişkin *satıcı-şema sahibi-gözlemciden* oluşan üç köşeli sistemdir. Şimdilik gönüllülük esasına dayalı bu sistemin ilerleyen zamanda zorunlu kılınması halinde yeşil yıkamayla mücadele oldukça güçlü bir araç kazanacaktır.

Karşılaştırmalı çevresel beyanda bulunulması halinde bilgilendirme yükümlülüğüne uygun davranılmamasını yeşil yıkama olarak değerlendiren ve Haksız Rekabet Direktifi m.7'de değişiklik yapan Yeşil Tüketici Direktifi m.3, öğretide bizce de haklı olarak tüketiciyi bilgiye boğması yönünden eleştirilmektedir. Tüm karşılaştırmalı çevresel beyanda bulunan satıcılara bilgilendirme yükümlülüğü yüklemek yerine yeşil yıkama yaptığı mahkeme kararıyla kesinleşen satıcıların karşılaştırmalı çevresel beyanda bulunmasa dahi bilgilendirme yükümlülüğü ve sürdürülebilirlik etiketi kullanma yükümlülüğü altına alınması düşünülebilir. Böylece hem yeşil yıkama yoluyla rekabet avantajı elde eden satıcının dürüstlük kuralına aykırı davranışı topluma afişe edilmiş, hem muhtemel yeni yeşil yıkama fiilleri önlenmiş hem de tüketicilerin bilgiye boğulması engellenmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

Demirci K, 'Sürdürülebilir Geleceğin Önündeki Tehdit: Yeşil Boyama (Greenwashing) Türkiye Kentleri Üzerinde Bir Değerlendirme' (2021) 3(2) Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi 34-55.

Ediboğlu E, 'The Paris Agreement: Effectiveness Analysis of the New UN Climate Change Regime' (2017) 17 (164) University College Dublin Review 164 – 201.

Ekstrand S and Nilsson KL, 'Greenwashing?' (2011) 6(3) European Food and Feed Law Review 167-173.

Güneş A, *Çevre Hukuku* (5. Baskı, Adalet Yayınevi 2023).

Kocabıyık S ve Başer ET, 'Haksız Rekabet Hukuku Hükümlerinin Yeşil Yıkama Davranışı Kapsamında İncelenmesi' (2024) (216) Terazi Hukuk Dergisi 134-148.

Lane EL, 'Greenwashing 2.0' (2013) 38(2) Columbia Journal of Environmental Law 279-332.

Möllers T, (çev: Erhan Temel) 'Avrupa Yeşil Mutabakatı: Yeşil Yıkama, Bilgi Taşkınlığı ve İyi Kurumsal Vatandaş Özelliğini Unutan Yatırımcı' (2024) 73(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2119 – 2180.

Napoli C, 'Understanding Kyoto's Failure' (2012) 32(2) The SAIS Review of International Affairs 183-196.

Özer I, *Anonim Şirketlerde Kurumsal Sosyal Sorumluluk* (1. Baskı, Adalet Yayınevi 2022).

Sapmaz Veral E, 'Yeşil Yıkama ile Mücadele: Avrupa Birliği'nde Yeşil İddiaların Doğrulanması Girişimi' (2022) 33 (124) Sayıştay Dergisi 101-129.

Schwarzbauer J, 'Die lauterkeitsrechliche (Un-)Zulassigkeit von Greenwashing' (2023) 22(1) *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht* 1593-1600.

Senftleben M, 'Protection Against Unfair Competition in European Union: From Divergent National Approaches to Harmonized Rules on Search Result Rankings, Influencers and Greenwashing' (2019) 19(2) Journal of Intellectual Property Law & Practice 149 – 161.

Shanor A and Light S, 'Greenwashing and the First Amendment' (2022) 122(7) Columbia Law Review 2033 – 2118.

Şit İmamoğlu B, 'Haksız Rekabet Perspektifinden Avrupa Birliği Hukukunda Planlı Eskitme ile Mücadelede Yeni Gelişmeler' (2022) 38(3) Bankacılık ve Ticaret Hukuku Dergisi 437 – 460.